

<https://doi.org/10.5559/di.29.2.04>

OSOBI NE LIČNOSTI I LOKUS KONTROLE KAO PREDIKTORI GRAĐANSKOG AKTIVIZMA

Tea MAĐERČIĆ, Tena VUKASOVIĆ HLUPIĆ
Filozofski fakultet, Zagreb

UDK: 159.923.2:323.22/.28

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 16. 1. 2018.

Cilj ovog istraživanja bio je provjeriti mogućnost objašnjenja raznih oblika građanskog aktivizma na temelju osobina ličnosti Petofaktorskoga modela, lokusa kontrole i nekih sociodemografskih varijabli. U istraživanju je sudjelovalo 278 aktivnih članova iz 25 organizacija civilnoga društva. Podaci su prikupljeni BFI upitnikom ličnosti, Rotterovom skalom unutarnjeg prema izvanjskom mjestu kontrole potkrepljenja, Indeksom građanskog aktivizma i Skalom aktivističke orijentacije. Rezultati istraživanja pokazali su kako je ekstraverzija značajan pozitivan prediktor građanskog aktivizma i konvencionalnog aktivizma. Otvorenost prema iskustvu pokazala se kao značajan pozitivan prediktor konvencionalnog aktivizma, dok se savjesnost pokazala kao značajan negativan prediktor aktivizma visokog rizika. Lokus kontrole, neuroticizam i ugodnost nisu se pokazali kao značajni prediktori raznih oblika građanskog aktivizma. Osobinama ličnosti, lokusom kontrole i sociodemografskim varijablama objašnjava se relativno malen udio varijance raznih oblika aktivizma (< 26 %).

Ključne riječi: osobine ličnosti, lokus kontrole, građanski aktivizam, aktivizam visokog rizika, konvencionalni aktivizam

Tena Vukasović Hlupić, Odsjek za psihologiju,
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Ivana Lučića 3,
10 000 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: tvukasov@ffzg.hr

UVOD

U zadnje vrijeme svjedoci smo sve većeg organiziranja građana i njihova uključivanja u politički život Hrvatske, poput prikupljanja potpisa za referendum, peticija ili organiziranja prosvjeda. Iako još od osamostaljenja Hrvatske postoje orga-

nizacije s ciljem boljega, demokratskog društva koje su se bavile općim dobrom, u zadnje vrijeme broj organiziranih građana raste. Organizirani su građani tijekom povijesti imali važnu ulogu te su pridonijeli rješavanju raznih društvenih pitanja i problema.

Postoje razni oblici građanske participacije, poput javnih rasprava ili tribina, informiranja građana, prikupljanja potpisa, prosvjeda, radionica, izložbi, manifestacija, apela, bojkota, zagovaranja itd. Postoje i razne definicije građanske participacije. Termin koji se najčešće rabi jest *aktivizam*, definiran kao bilo koje ponašanje poduzeto s namjerom stvaranja nekoga društvenog ili političkog napretka (Curtin, Stewart i Duncan, 2010). Brandstätter i Opp (2014) upotrebljavaju termin politički protest, u koji ulaze ponašanja poput skupljanja potpisa ili potpisivanja peticija, organiziranja ili sudjelovanja u demonstracijama itd. McConochie i Leung (2010) rabe termine pozitivan i negativan aktivizam. Negativan (destruktivan) aktivizam temelji se na percepciji druge grupe kao odgovorne za problem pojedinaca ili grupe, kojoj se onda mora suprotstaviti kako bi se postigao cilj grupe. Pozitivan (konstruktivan) aktivizam temelji se na promoviranju prosocijalnih ishoda bez suprotstavljanja drugoj grupi. Prema Roets, Cornelis i Van Hiel (2014), konvencionalni aktivizam odnosi se na pokušaje utjecaja na politiku u granicama izbornoga sustava (npr. kontaktiranje s političarima, rad za političku stranku), dok se nekonvencionalni aktivizam odnosi na pokušaj utjecanja na politički sustav izvana (npr. demonstracije, peticije, bojkot proizvoda). Corning i Myers (2002) rabe termine aktivistička orijentacija, konvencionalni aktivizam i aktivizam visokog rizika. Aktivistička orijentacija (u daljnjem tekstu AO) definirana je kao relativno stabilna, ali ipak promjenjiva sklonost uključivanju u razna kolektivna i sociopolitička ponašanja, kao i u ponašanja usmjerena na rješavanje problema. Konvencionalni aktivizam (u daljnjem tekstu KA) odnosi se na niskorizična, pasivna i institucionalizirana ponašanja (npr. potpisivanje peticije), dok se aktivizam visokog rizika (u daljnjem tekstu AVR) odnosi na visokorizična, aktivna i nekonvencionalna ponašanja (npr. uključivanje u fizički obračun s političkim protivnikom). S druge strane, DiGrazia (2013) bavio se protestom te razlikuje konvencionalne oblike protesta, percipirane kao politički legitimne i niskog rizika (npr. službeni prosvjed), te nekonvencionalne oblike percipirane kao politički nelegitimne i visokog rizika (npr. okupiranje zgrade).

Kako istraživači konstrukt građanskog aktivizma različito nazivaju i operacionaliziraju, razlikuju se i načini na koji se konstrukt mjeri ili procjenjuje, ograničavajući tako mogućnost izravne usporedbe rezultata raznih istraživanja na nekom pod-

ručju. Rabe se opće mjere aktivizma (npr. Brandstätter i Opp, 2014; Curtin i sur., 2010; Franc, Šakić i Maričić, 2007; Krolo i Puzek, 2014; Vecchione i sur., 2015), mjere pojedinačnih oblika aktivizma (npr. Corning i Myers, 2002; DiGrazia, 2013; Roets i sur., 2014; Swank i Fahs, 2014) i pojedinačna ponašanja aktivizma (npr. Gallego i Oberski, 2012; Ha, Kim i Jo, 2013; Mondak, Canache, Seligson i Hibbing, 2011; Mondak, Hibbing, Canache, Seligson i Anderson, 2010). Ovisno o ciljnoj populaciji istraživanja i čestice mogu biti sadržajno specifične za određene skupine, npr. homoseksualne osobe i feministice (Swank i Fahs, 2013, 2014), dok su Omoto, Snyder i Hackett (2010) razvili Indeks AIDS aktivizma i građanske uključenosti. Mjere se razlikuju i po osjetljivosti skala za odgovore, gdje jedne rabe binarni format odgovora, a druge skale Likertova tipa od četiri do sedam uporišnih točaka.

Istraživanja građanskog aktivizma bavila su se mnogim njegovim odrednicama, no u ovom istraživanju odlučili smo se usmjeriti na osobine ličnosti i lokus kontrole. U proteklih dvadesetak godina u psihologiji ličnosti dominantan je Peto-faktorski model ličnosti, koji ličnost prikazuje hijerarhijski organiziranom sa pet širih dimenzija ili osobina ličnosti na vrhu hijerarhije (neuroticizam, ekstraverzija, savjesnost, ugodnost, otvorenost prema iskustvu), a s facetama ili užim osobinama koje ih detaljnije opisuju na nižoj razini hijerarhije (Larsen i Buss, 2008).

Lokus kontrole odnosi se na generalizirano očekivanje o determinantama životnih događaja, kao što su nagrade i kazne. Internalni, prema eksternalnom lokusu kontrole odnosi se na stupanj u kojem osoba očekuje da je potkrepljenje ili ishod njegova ili njezina ponašanja rezultat njegovih ili njezinih karakteristika prema stupnju očekivanja da je potkrepljenje ili ishod funkcija slučajnosti, sreće, sudbine ili da je pod kontrolom moćnih drugih osoba (Rotter, 1990). Prema Rotteru (1966), pojedinci kroz učenje razvijaju očekivanja o posljedicama vlastita ponašanja, a time i percepciju uzroka vlastita ponašanja i stvari koje im se događaju.

Istraživanja koja su se bavila odnosom sociodemografskih karakteristika i građanskog aktivizma došla su do ovih rezultata: građanska uključenost bila je pozitivno povezana sa stupnjem obrazovanja i prihodom, dok za spol nisu dobiveni jednoznačni rezultati (DiGrazia, 2013; Franc i sur., 2007; Mondak i sur., 2010; Saleh, El Kahhal i Abou Seif, 2011; Swank i Fahs, 2014). Prema istraživanjima povezanosti građanskog aktivizma i sociodemografskih varijabli u Hrvatskoj (Franc i sur., 2007; Krolo i Puzek, 2014), aktivizmu su skloniji muškarci, osobe višega stupnja naobrazbe, osobe veće percipirane efikasnosti te osobe koje su same članovi udruga i češće pozna-

ju aktivnoga člana udruge. Pokazalo se i to kako internetske društvene mreže, zbog svojih tehnološko-komunikacijskih karakteristika, služe kao relevantno sredstvo participacijskih praksi mladih. Dob nije potvrđena kao značajan prediktor, politička orijentacija nije bila u značajnoj korelaciji s građanskim aktivizmom, dok za *religioznost* nisu dobiveni jednoznačni rezultati (Franc i sur., 2007; Krolo i Puzek, 2014).

Odnos osobina ličnosti, lokusa kontrole i građanskog aktivizma

Odnos osobina ličnosti i građanskog aktivizma istraživan je u mnogim zemljama (npr. Španjolska, Njemačka, Italija, SAD, Venezuela, Urugvaj, Egipat, Južna Koreja), no heterogenost upotrijebljene metodologije (npr. reprezentativni *vs.* studentski / feministički / LGBT uzorak, kraće *vs.* dulje mjere ličnosti) ima za posljedicu heterogenost nalaza na području istraživanja građanskog aktivizma. Jedini robustan nalaz pronađen je za otvorenost prema iskustvu, u smjeru da su osobe s izraženijom otvorenosti prema iskustvu sklonije uključivati se u razne oblike građanskog aktivizma (Brandstätter i Opp, 2014; Curtin i sur., 2010; Saleh i sur., 2011). Nalazi za ostale osobine ličnosti nisu konzistentni.

Pretpostavljalo se kako će ekstraverzija biti pozitivno povezana s građanskim aktivizmom, no istraživanja su pokazala pozitivnu ili nultu povezanost (Brandstätter i Opp, 2014; Mondak i Halperin, 2008; Saleh i sur., 2011). Što se tiče savjesnosti, Mondak i suradnici (2011) smatraju da je, s obzirom na to da savjesni ljudi poštuju pravila, manja vjerojatnost da će se uključiti u prosvjedne aktivnosti. Dosad su istraživanja pokazala nultu ili negativnu povezanost savjesnosti s građanskim aktivizmom (Brandstätter i Opp, 2014; Mondak i sur., 2011; Saleh i sur., 2011; Vecchione i Caprara, 2009). Za ugodnost se pretpostavljalo kako bi mogla biti pozitivno povezana s građanskim aktivizmom, a negativno s oblicima koji u svojoj podlozi imaju konflikt. No istraživanja su pokazala nultu ili negativnu povezanost ugodnosti s građanskim aktivizmom (Brandstätter i Opp, 2014; Saleh i sur., 2011; Vecchione i Caprara, 2009). Gallego i Oberski (2012) razvili su medijacijske modele u kojima su medijatori veza između osobina ličnosti i izlaska na glasanje te prosvjednih aktivnosti bili politička efikasnost, politička rasprava, građanska dužnost, interes za politiku te poistovjećivanje s Europom.

Prema Morrisonu (1997), internalni lokus kontrole pozitivno korelira sa savjesnosti i ekstraverzijom, a negativno s neuroticizmom. Istraživanja provedena u Sjedinjenim Američkim Državama šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeća upućuju na nekonzistentne rezultate o povezanosti građanskog aktivizma i lokusa kontrole, tj. dobivene su negativne ili

nulte povezanosti, gdje je izraženiji građanski aktivizam bio značajno povezan s internalnim lokusom kontrole ili uopće nije bio povezan s lokusom kontrole (Evans i Alexander, 1970; Gore i Rotter, 1963; Hamsher, Geller i Rotter, 1968; Strickland, 1965).

U Hrvatskoj su se istraživanja građanskog aktivizma (Franc i sur., 2007; Krolo i Puzek, 2014) usmjerila na: (i) socio-demografska obilježja, religioznost, političku orijentaciju, stavovno-motivacijske i mobilizacijske odrednice kao prediktore aktivizma te na (ii) povezanost upotrebe internetskih društvenih mreža i aktivističkih praksi. Prema našoj spoznaji, samo jedno istraživanje bavilo se povezanošću osobina ličnosti s namjerom glasovanja za određene političke stranke te zaključilo kako je političko ponašanje hrvatskih birača gotovo potpuno neovisno o temeljnim osobinama ličnosti (Milas, 2007). Drugih istraživanja, koja bi se bavila doprinosom psiholoških varijabli objašnjenju aktivizma u Hrvatskoj, trenutačno nema. Stoga je cilj ovog istraživanja bio dodatno razumijevanje samoga konstrukta građanskog aktivizma u hrvatskom kontekstu te provjera mogućnosti predviđanja raznih oblika građanskog aktivizma na temelju osobina ličnosti Petofaktorskog modela, lokusa kontrole i sociodemografskih varijabli (spol, dob, stupanj obrazovanja, veličina mjesta u kojem sudionici trenutačno žive, važnost vjere i politička orijentacija).

Na temelju dosadašnjih spoznaja postavljena je hipoteza da ćemo značajan dio varijance *građanskog aktivizma*, AO, KA i AVR objasniti na temelju osobina ličnosti Petofaktorskoga modela i lokusa kontrole te da će se otvorenost prema iskustvima i internalni lokus kontrole pokazati kao značajni pozitivni prediktori. Zbog nekonzistentnih nalaza u prethodnim istraživanjima, za preostale dimenzije Petofaktorskoga modela (ekstraverzija, ugodnost, savjesnost i neuroticizam), kao i za sociodemografske varijable (spol, dob, stupanj obrazovanja, veličina mjesta u kojem sudionici trenutno žive, važnost vjere i politička orijentacija), krenuli smo od nul-hipoteze, tj. nismo očekivali da će biti značajni prediktori.

METODA

Sudionici

Ciljna populacija ovog istraživanja bili su punoljetni građani Republike Hrvatske koji su aktivni članovi neke od organizacija civilnoga društva (u daljnjem tekstu OCD) usmjerenih na opće dobro. U istraživanju je sudjelovalo 278 članova iz 25 OCD-a (fokus rada OCD-a koji su potvrdili svoje sudjelovanje: ravnopravnost, tolerancija, demokratizacija društva, obrazovanje, zaštita ljudskih prava, zaštita okoliša), koji čine prigo-

☉ **TABLICA 1**
Sociodemografske karakteristike aktivnih članova organizacija civilnoga društva izražene u postocima ($N = 278$)

dan uzorak, pri čemu je prosječna dob sudionika bila 31,32 godina ($SD = 9,54$), a raspon dobi kretao se od 18 do 63 godine. Upitnik su ispunili sudionici iz svih krajeva Hrvatske, a podaci o zastupljenosti po županijama dostupni su kod autorica. Ostale sociodemografske karakteristike nalaze se u Tablici 1.

	%		%
Spol		Dob	
Ženski	79,1	18-30	58,0
Muški	20,9	31-40	22,9
		40-50	13,1
		50-65	6,0
Radni status		Stupanj obrazovanja	
zaposlen/a	56,0	osnovna škola	0,7
nezaposlen/a	9,4	srednja škola	27,8
umirovljenik/ica	1,1	viša škola / preddiplomski studij	20,2
student/ica	29,5	diplomski studij	44,8
neki drugi	4,0	poslijediplomski studij / specijalizacija	6,5
Životni standard		Političko opredjeljenje	
znatno ispod prosjeka	1,8	nisam opredijeljen	27,4
ispod prosjeka	14,4	lijevo	34,7
prosječan	62,6	lijevi centar	25,2
iznad prosjeka	20,1	centar	8,8
znatno iznad prosjeka	1,1	desni centar	2,2
		desno	1,8
Veličina mjesta stanovanja		Važnost vjere	
selo	7,6	uopće ne	47,5
manje mjesto (do 10 000 stanovnika)	8,3	uglavnom ne	12,6
manji grad (do 100 000 stanovnika)	21,2	ni da ni ne	16,5
grad (do 500 000 stanovnika)	13,7	uglavnom da	10,8
veliki grad (više od 500 000 stanovnika)	49,3	izrazito	12,6

Mjerni instrumenti

Pregled upotrijebljenih instrumenata nalazi se u Tablici 2.

Postupak

Istraživanje je provedeno u lipnju 2016. godine internetskom anketom. Poveznica za anketu poslana je na adrese elektroničke pošte 97 OCD-a u Hrvatskoj koje se bave aktivizmom. Zamolilo ih se da poveznicu prosljede svojim zaposlenicima i volonterima, ako ih imaju. Od 97 OCD-a, 25 organizacija odgovorilo je kako su njihovi članovi zaprimili upitnik. Od organizacija čiji su članovi ispunili upitnik njih 13 bavi se općenito ljudskim pravima, dvije LGBT pravima, tri su specijalizirane za ženska pitanja, jedna se bavi pravima životinja, tri pitanjima zaštite okoliša, a tri izgradnjom kulture mira i unapređivanjem civilnoga društva.

Instrument	Autori	Predmet mjerenja	Broj čestica	Format odgovaranja	Pouzdanost
BFI upitnik ličnosti	John, Donahue i Kentle (1991); prijevod i adaptacija na hrvatski Kardum i Hudek-Knežević u Schmitt i suradnici (2004)	dimenzije ličnosti Petofaktorskoga modela	44	skala Likertova tipa s pet uporišnih točaka procjene (1 – "uopće se ne slažem", 5 – potpuno se slažem)	0,85 neuroticizam 0,83 ekstraverzija 0,83 otvorenost 0,74 ugodnost 0,84 savjesnost
Rotterova skala unutrašnjeg naspram izvanjskom mjestu kontrole potkrepljenja	Rotter (1966); prijevod i adaptacija na hrvatski Knezović (1981)	stupanj eksternalnosti lokusa kontrole	29 tvrdnji (6 kontrolnih)	prisilni izbor između opcija "a" i "b"	0,73
Indeks građanskog aktivizma	Krolo i Puzek (2014)	uključenost u ponašanja građanskog aktivizma u zadnjih 12 mjeseci	10	binarni (da/ne) format	0,72
Skala aktivističke orijentacije ¹	Corning i Myers (2002)	sklonost pojedinca uključivanju u aktivistička ponašanja	35 (28 KA, 7 AVR)	skala od četiri stupnja (0 – "vrlo nevjerojatno", 3 – "vrlo vjerojatno")	0,96 AO 0,95 KA 0,90 AVR
Upitnik sociodemografskih podataka	-	sociodemografske karakteristike sudionika, ² politička orijentacija i važnost vjere	8 pitanja	različiti	-

TABLETA 2
Pregled upotrijebljenih
mjernih instrumenata

Legenda: AO – aktivistička orijentacija; KA – konvencionalni aktivizam; AVR – aktivizam visokog rizika

REZULTATI

Preliminarne analize

Prije same obradbe podataka, radi utvrđivanja normaliteta distribucije rezultata kao preduvjeta upotrebe parametrijskih statističkih obradbi, proveden je niz Kolmogorov-Smirnovljevih testova. Unatoč nekim značajnim vrijednostima Kolmogorov-Smirnovljeva testa, uvidom u vrijednosti indikatora asimetričnosti (eng. *skewness* i *kurtosis*) te grafičke prikaze distribucija može se zaključiti kako ni jedna od distribucija ne upućuje na ozbiljno odstupanje od normalne distribucije, stoga smo odlučili rabiti parametrijske postupke.

Kako bismo utvrdili osnovne deskriptivne podatke na varijablama uključenima u odgovor na istraživački problem, u Tablici 3 prikazani su rezultati sudionika na osobinama ličnosti Petofaktorskoga modela, lokusu kontrole i raznim oblicima građanskog aktivizma.

➤ **TABLICA 3**
 Deskriptivni
 pokazatelji za osobine
 ličnosti, lokus kontrole
 i oblike građanskog
 aktivizma (N = 278)

	M	SD	Teorijski raspon
Neuroticizam	2,84	0,76	1-5
Ekstraverzija	3,48	0,68	1-5
Otvorenost prema iskustvu	3,88	0,59	1-5
Ugodnost	3,60	0,56	1-5
Savjesnost	3,61	0,63	1-5
Lokus kontrole	10,90	2,23	0-23
Konvencionalni aktivizam	37,60	19,39	0-84
Aktivizam visokog rizika	5,25	5,33	0-21
Aktivistička orijentacija	42,85	23,58	0-105
Indeks građanskog aktivizma	5,79	2,44	1-10

Legenda: N – veličina uzorka; M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija.

Mogućnost predikcije građanskog aktivizma na temelju osobina ličnosti i lokusa kontrole

Kako bismo ispitali koliki je doprinos prediktorskih varijabli u objašnjenju građanskog aktivizma, KA i AVR, provedene su tri paralelne regresijske analize s raznim oblicima građanskog aktivizma kao kriterijskim varijablama. Prije provedbe regresijskih analiza izračunane su bivarijatne korelacije među svim ispitivanim varijablama i prikazane su u Tablici 4.

Na temelju matrice interkorelacija svih ispitivanih varijabli možemo vidjeti kako su korelacije između osobina ličnosti Petofaktorskoga modela u rasponu koji odgovara uobičajenim empirijskim nalazima [-0,48, 0,27]. Nalaz koji nije u skladu s očekivanjem jest da lokus kontrole ne korelira statistički značajno ni sa jednom varijablom.³ Varijabla političkog opredjeljenja također nije pokazala statistički značajnu povezanost s oblicima građanskog aktivizma. Korelacije varijabli građanskog aktivizma očekivano su statistički značajne i pozitivne, međutim nužno je istaknuti kako raspon dobivenih korelacija ima neočekivano visoku gornju vrijednost [0,45, 0,99]. Korelacija 0,99 između aktivističke orijentacije i pripadajuće podskale KA direktan je indikator redundantnosti korištenja triju skalnih rezultata na temelju čestica Skale aktivističke orijentacije (ukupan rezultat: AO; podskale: KA, AVR), pa smo stoga odlučili ne rabiti ukupan rezultat u daljnjim obradbama.⁴ Odluka o zadržavanju rezultata dviju subskala motivirana je detaljnijim uvidom u dva dijelom različita indikatora građanskog aktivizma u prvom istraživanju koje koristi ovu upitničku mjeru na hrvatskoj populaciji. Za detaljniji osvrt na (ne)opravdanost korištenja dva subskalna rezultata na hrvatskom uzorku vidi Prilog 1.

☛ TABLICA 4
Korelacijska matrica
varijabli uzetih u
istraživanju (N = 278)

	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1 Dob	0,04	0,21**	0,03	-0,07	-0,01	-0,14*	-0,11	0,09	0,12*	0,05	0,17**	-0,10	0,15*	0,11	0,14*	0,32*
2 Spol	1	0,04	0,01	0,004	0,02	-0,17*	0,08	0,06	0,02	-0,03	0,11	-0,08	-0,18**	-0,16**	-0,18**	-0,17**
3 Stupanj obrazovanja		1	0,26**	0,18**	-0,01	-0,15*	-0,01	0,06	0,09	0,02	0,09	0,04	0,18**	0,08	0,17**	0,25**
4 Životni standard obitelji			1	0,08	0,06	0,02	0,02	0,07	-0,004	-0,12*	0,03	0,10	-0,01	-0,08	-0,02	0,01
5 Veličina mjesta stanovanja				1	-0,15*	-0,18*	-0,05	-0,03	0,06	-0,02	-0,10	-0,02	0,27**	0,18**	0,27**	0,08
6 Važnost vjere					1	0,42**	-0,004	0,001	-0,11	0,05	0,11	0,10	-0,19**	-0,24**	-0,21**	-0,14*
7 Političko opredjeljenje						1	0,03	-0,03	-0,11	0,01	0,06	0,02	-0,00	-0,11	-0,03	-0,12
8 Neuroticizam							1	-0,45**	-0,15*	-0,48**	-0,30**	-0,01	-0,09	-0,05	-0,08	-0,17**
9 Ekstraverzija								1	0,27**	0,17**	0,25**	-0,06	0,19**	0,10	0,18**	0,30**
10 Otvorenost prema iskustvu									1	0,22**	0,02	-0,02	0,24**	0,18**	0,24**	0,21**
11 Ugodnost										1	0,22**	0,01	-0,04	-0,08	-0,05	0,06
12 Savjesnost											1	-0,07	-0,09	-0,21**	-0,12**	0,08
13 Lokus kontrole												1	0,11	0,03	0,10	0,01
14 Konvencionalni aktivizam													1	0,74**	0,99**	0,60**
15 Aktivizam visokog rizika														1	0,83**	0,45**
16 Aktivistička orijentacija															1	0,60**
17 Indeks građanskog aktivizama																1

Legenda: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; spol kodiran kao M = 1 i Ž = 2.

Rezultati Skale aktivističke orijentacije i Indeksa građanskog aktivizma visoko pozitivno koreliraju [0,45, 0,60], što navodi na zaključak kako razne mjere građanskog aktivizma upotrijebljene u ovom istraživanju dijele između 20 i 36 % zajedničke varijance, ali i da zahvaćaju neke aspekte građanskog aktivizma.

Varijable koje pokazuju tendenciju statistički značajnih korelacija s mjerama građanskog aktivizma jesu: (muški) spol, (viši) stupanj obrazovanja, (veće) mjesto stanovanja, (manja) važnost vjere te neke osobine ličnosti Petofaktorskoga modela (viša ekstraverzija, viša otvorenost, niža savjesnost).

Kako bismo mogli opravdano usporediti rezultate triju regresijskih analiza u kojima su razni oblici građanskog aktivizma iskorišteni kao kriterijske varijable, u sve tri analize uzet je isti set prediktora, pa su kao prediktorske varijable uvrštene sociodemografske varijable: dob, spol, važnost vjere, politička orijentacija, stupanj obrazovanja, veličina mjesta u kojem sudionici trenutačno žive te osobine ličnosti i lokus kontrole (Tablica 5).

↻ TABLICA 5
Rezultati regresijske
analize za kriterije
građanskog aktivizma,
konvencionalnog
aktivizma i aktivizma
visokog rizika
($N = 278$)

	Građanski aktivizam β	Konvencionalni aktivizam β	Aktivizam visokog rizika β
Spol	-0,19**	-0,20**	-0,16*
Dob	0,27**	0,19**	0,11
Neuroticizam	0,01	0,02	-0,06
Ekstraverzija	0,27**	0,26**	0,14
Otvorenost	0,10	0,16*	0,13
Ugodnost	-0,02	-0,06	-0,11
Savjesnost	0,03	-0,06	-0,16**
Lokus kontrole	0,03	0,08	0,01
Važnost vjere	-0,08	-0,18*	-0,18*
Politička orijentacija	-0,05	0,13	-0,01
Stupanj obrazovanja	0,07	-0,01	-0,04
Veličina mjesta	0,02	0,20**	0,12
R	0,49	0,51	0,43
R^2 (R^2_{adj})	0,24 (19)	0,26 (0,21)	0,19 (0,13)

Legenda: β = vrijednost standardiziranoga regresijskog koeficijenta; R = koeficijent multiple korelacije; R^2_{adj} = korigirani ukupni doprinos objašnjenjov varijanci; * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; spol kodiran kao $M = 1$ i $\bar{Z} = 2$.

Prediktorima dob, spol i ekstraverzija objašnjeno je 24 % varijance građanskog aktivizma. Dakle, više rezultate na skali građanskog aktivizma postižu osobe koje su starije, koje su muškoga spola i koje su ekstravertiranije. Prediktorima dob, spol, ekstraverzija, otvorenost prema iskustvu, važnost vjere

i veličina mjesta u kojem sudionici trenutačno žive objašnjeno je 26 % varijance *konvencionalnog aktivizma*.⁵ To nam govori kako više rezultate na podskali KA postižu osobe koje su starije, koje su muškoga spola, koje žive u većem naselju, kojima je vjera manje važna u životu te koje su ekstravertiranije i koje su otvorenije prema iskustvu. Prediktorima spol, savjesnost i važnost vjere objašnjeno je 19 % varijance *aktivizma visokog rizika*. Dakle, više rezultate na podskali AVR postižu osobe koje su muškoga spola, kojima je vjera manje važna u životu te koje su manje savjesne.

Možemo zaključiti kako ovaj set prediktorskih varijabli objašnjava između 19 i 26 % varijance oblika građanskog aktivizma te kako je riječ o prilično ujednačenom postotku objašnjene varijance, neovisno o kojemu od tri oblika građanskog aktivizma govorimo. Ako se usmjerimo na pojedinačne prediktore, možemo vidjeti kako je neovisno o vrsti oblika građanskog aktivizma jedino (muški) spol konzistentno značajan prediktor. Od osobina ličnosti Petofaktorskoga modela, viša ekstraverzija predviđa dva od tri oblika aktivizma (ne predviđa AVR), viša otvorenost predviđa KA, a niža savjesnost predviđa jedino AVR. Među varijablama koje smo nazvali sociodemografskima, viša dob predviđa dva od tri oblika aktivizma (ne predviđa AVR), manja važnost vjere također predviđa dva od tri oblika aktivizma (ne predviđa građanski aktivizam), dok veća veličina mjesta stanovanja predviđa jedino KA.

Na temelju uvida u rezultate možemo reći kako se struktura statistički značajnih prediktora u provedenim regresijskim analizama u najvećoj mjeri razlikuje za AVR u odnosu na preostala dva oblika građanskog aktivizma. Opći zaključak na temelju provedenih analiza jest da nismo potvrdili postavljenu hipotezu, tj. da otvorenost prema iskustvu i interni lokus kontrole nisu značajni prediktori raznih oblika građanskog aktivizma na uzorku aktivnih članova OCD-a.

RASPRAVA

Zbog heterogenosti primijenjene metodologije i djelomično nekonzistentnih rezultata istraživanja građanskog aktivizma u svijetu, cilj ovog istraživanja bio je bolje razumijevanje samoga konstrukta građanskog aktivizma i objašnjenje njegove veze s temeljnim osobinama ličnosti i lokusom kontrole na hrvatskom uzorku. Za razliku od većine dosadašnjih istraživanja provedenih na reprezentativnom uzorku populacije određene države, važno je napomenuti kako su sudionici ovog istraživanja bile osobe uključene u rad OCD-a usmjerenih na opće dobro.

Ekstraverzija se pokazala značajnim pozitivnim prediktorom za dva kriterija aktivizma. Ekstravertirane osobe često imaju aktivan život vođen pristupom traženja uzbuđenja,

asertivne su i uključuju se u socijalne interakcije. Stoga nalaz da je ekstraverzija prediktor građanskog aktivizma i KA ne iznenađuje. Aktivistički oblici ponašanja često zahtijevaju socijalnu interakciju s drugim ljudima, kao i aktivan pristup tim aktivnostima (npr. u organizaciji događanja, držanju govora itd.).

Otvorenost prema iskustvu pokazala se značajnim pozitivnim prediktorom za KA. Ovaj je nalaz očekivan, s obzirom na to da je do sada jedini robustan nalaz u istraživanjima veze građanskog aktivizma s osobinama ličnosti pronađen za otvorenost prema iskustvima (npr. Brandstätter i Opp, 2014). Osobe otvorene prema iskustvu znatizeljne su, maštovite, nekonvencionalne, okrenute novim socijalnim, etičkim i političkim idejama. Tako su se i sklonije uključivati u razne oblike građanskog aktivizma, s obzirom na to da teže novim situacijama. No otvorenost prema iskustvu nije se pokazala značajnim prediktorom građanskog aktivizma. Moguće je da zbog specifičnosti skale, tj. njezine duljine, u nju nisu uvrštena aktivistička ponašanja koja u podlozi mogu imati otvorenost prema iskustvu, smanjujući tako mogućnost izražavanja te osobine.

Savjesnost se pokazala značajnim negativnim prediktorom AVR. Ovakav nalaz dobiven je i u istraživanju Mondaka i suradnika (2011), gdje je savjesnost bila negativno povezana s prosvjednim aktivnostima, ali i uključenjem u ilegalne aktivnosti (Gallego i Oberski, 2012). S obzirom na to da AVR predstavlja visok rizik za pojedinca s ponašanjima poput sudjelovanja u prosvjedima s visokom mogućnosti sukoba s policijom, uhićenja, ozljede ili oštećenja imovine, ne čudi što se u njega uključuju manje savjesni ljudi. Akcije takvih osoba mogu biti rezultat impulzivnosti i nedovoljnoga razmišljanja o posljedicama. S druge strane, zanimljivo je kako izraženija savjesnost nije povezana s konvencionalnim oblicima građanskog aktivizma. U nekim istraživanjima (Dinesen, Norgaard i Klemmensen, 2013; Mondak i sur., 2010) pretpostavljalo se kako bi savjesnost mogla biti pozitivno povezana s KA, jer poštivanje normi može uključivati i obavljanje građanske dužnosti poput glasanja na izborima. Ta je pretpostavka potvrđena i u istraživanju Gallege i Oberskog (2012).

Suprotno našim pretpostavkama, lokus kontrole nije se pokazao statistički značajno povezanim ni sa jednom od varijabli aktivizma uzetih u istraživanju. Kako su i neki istraživači komentirali, možda ipak treba rabiti mjere lokusa kontrole specifične za kontekst (npr. Huebner i Lipsey, 1981). Naravno, moguće je i da lokus kontrole mjeren u ovom istraživanju zaista nije povezan s aktivističkim ponašanjem.

Iako su sve ostale osobine ličnosti predviđale barem jednu mjeru građanskog aktivizma, neuroticizam i ugodnost nisu se pokazali kao značajni prediktori ni za jedan kriterij. Čini se kako neuroticizam, kad je u pitanju aktivizam članova

OCD-a, nije relevantna varijabla. S druge strane, neke od karakteristika ugodnih osoba jesu održavanje skladnih odnosa, izbjegavanje sukoba, preferiranje pregovora u sukobima i sklonost suradnji. S obzirom na to kako aktivizam propitkuje status quo i može dovesti do sukoba s nadležnim institucijama i ostalim pojedincima, ne bi bilo iznenađenje da su razni oblici građanskog aktivizma negativno povezani s ugodnosti. Dijelom je neočekivano da se ugodnost nije pokazala kao značajan prediktor različitih oblika građanskog aktivizma s obzirom na to da općenito OCD u Hrvatskoj rabe nenasilje i suradnju s drugima kao metodu utjecaja. Moguće je kako nisu sve facete ugodnosti jednako važne za sve oblike građanskog aktivizma, a u ovom istraživanju uzet je upitnik ličnosti koji ne omogućuje izračun rezultata na facetama nego samo skalni rezultat, pa je dimenzija ugodnosti uže operacionalizirana.

Kako su se u Hrvatskoj istraživanja prediktora aktivizma usmjerila dijelom na sociodemografska obilježja, bilo je zanimljivo vidjeti hoće li se rezultati replicirati. U ovom istraživanju dob se pokazala kao značajan pozitivan prediktor svih mjera aktivizma, osim AVR. Ovo je u suprotnosti s nalazima prethodnih hrvatskih istraživanja, gdje dob nije bila značajan prediktor građanskog aktivizma. Moguće je kako je ovakav značajan nalaz dijelom posljedica relativno širokoga dobnog raspona (te varijabiliteta) varijable dobi u našem istraživanju (raspon dobi kretao se od 18 do 63 godina; $M = 31,32$; $SD = 9,54$). Aktivizam se često proučava u kontekstu studentskih aktivnosti, pa je ta populacija nerijetko percipirana kao građanski najaktivnija. U Hrvatskoj su studenti bili pokretači mnogih revolucionarnih pokreta, poput Hrvatskog proljeća, ali i Antiratne kampanje. No postavlja se pitanje što se s njima događa nakon završetka kampanja i prosvjeda. Prema Curtinu i suradnicima (2010), za pojedince koji se uključuju u aktivizam kao mladi veća je vjerojatnost da će to biti i u srednjoj dobi. Jedno moguće objašnjenje jest da svoj put nastave u OCD nastavljajući rad na onome što su započeli, učeći sljedeće generacije aktivističkim metodama te prenoseći im svoje vrijednosti.

Spol se pokazao negativnim prediktorom svih mjera aktivizma, u smjeru da su muškarci građanski aktivniji od žena. Ovaj je nalaz u skladu s prethodnim hrvatskim istraživanjima. No s obzirom na to da uzorak u ovom istraživanju nije bio spolno uravnotežen nego ga je činilo 79,1 % sudionica, ovi nalazi ipak malo iznenađuju. Društvene norme od žena očekuju da se brinu za druge, da budu brižne. No isto tako društvo od muškaraca očekuje da budu asertivni i aktivni članovi zajednice. Neka istraživanja o percepciji nepravde pokazuju i to da su žene osjetljivije na nepravdu u društvu (Ilišin 2002;

Lugomer-Armano, Kamenov i Ljubotina, 2002). Prema Družić Ljubotina (2007), ta osjetljivost proizlazi dijelom iz nepovoljnijega položaja žena u društvu, jer su još uvijek prisutni utjecaji patrijarhalnoga ili tradicionalnoga društva, koje vuče za sobom mnoge stereotipe vezane uz žene, njihov položaj i ulogu u društvu. Ne treba zaboraviti da su žene u hrvatskom društvu uglavnom i zaposlene i brinu se o obitelji. Stoga je moguće da se žene više uključuju u rad OCD-a kako bi utjecale na nepravdu, njegujući istodobno i socijalne odnose te skrbeći se za obitelj, ostavljajući im manje vremena za aktivizam. Veličina mjesta u kojem sudionici trenutačno žive pokazala se značajnim prediktorom za KA. Veće mjesto može nuditi više prilika za aktivistička ponašanja te tako povećati vjerojatnost uključivanja.

Nadalje, važnost vjere također se pokazala kao značajan negativni prediktor dvaju kriterija aktivizma, tj. osobe kojima je vjera manje važna više se uključuju u konvencionalne i u visokorizične oblike aktivizma. Razne religije u svojoj biti propovijedaju poslušnost Bogu te njegov utjecaj na život pojedinca. Jedno moguće objašnjenje ovoga nalaza jest da osobe kojima je vjera manje važna uzimaju stvari u svoje ruke i sami kroje svoju sudbinu. Međutim, istraživanja nisu pokazala konzistentne rezultate između važnosti vjere i lokusa kontrole. U metaanalizi Coursey, Kenworthy i Jonesove (2013) dobivena je mala značajna pozitivna povezanost intrinzične religioznosti i internalnoga lokusa kontrole. U našem istraživanju nije dobivena značajna povezanost važnosti vjere i lokusa kontrole ($r(275) = 0,10$; $p = 0,09$), kao ni lokusa kontrole i raznih oblika građanskog aktivizma. Pargament, Kennell, Hathaway i Grevengoed (1988) navode kako je moguće da religiozni pojedinci ne percipiraju Božju kontrolu i osobnu kontrolu kao međusobno isključive, nego sebe vide kao osobu koja radi s Bogom ili kroz Boga (i obrnuto) kako bi riješili svoje probleme, dok za manje religiozne osobe to ne vrijedi. S većom važnosti vjere često se povezuje desna politička orijentacija, što je potvrđeno i u ovom istraživanju ($r(197) = 0,42$; $p = 0,001$). Unatoč značajnoj korelaciji valja napomenuti kako su aritmetičke sredine važnosti vjere ($M = 2,28$; $SD = 1,46$) i političke orijentacije ($M = 1,29$; $SD = 1,13$) relativno niske, pa je i varijabilitet u ovim varijablama prilično malen, što je dijelom i očekivano s obzirom na to da su svoje sudjelovanje u istraživanju potvrdile OCD liberalnijih vrijednosti.

Stupanj obrazovanja nije se pokazao kao značajan prediktor ni za jedan kriterij. Ovaj nalaz nije u skladu s prošlim istraživanjima, gdje su viši stupanj obrazovanja (Franc i sur., 2007; Swank i Fahs, 2014) i veći prihodi bili povezani s većom građanskom uključenosti (Swank i Fahs, 2014). No ipak je do-

bivena niska pozitivna povezanost stupnja obrazovanja s KA ($r(275) = 0,18; p = 0,003$), i građanskim aktivizmom ($r(275) = 0,25; p = 0,001$). Moguće je da osobe višega stupnja obrazovanja raspolažu s više znanja kako se mogu uključiti u zajednicu i procese odlučivanja. S druge strane, nije dobivena povezanost životnoga standarda i raznih oblika građanskog aktivizma, pa možemo reći kako se u aktivizam uključuju osobe neovisno o vlastitu životnom standardu. Curtin i suradnici (2010) pretpostavili su da neki pojedinci imaju jaču predispoziciju da im daleki događaji – i oni koji direktno ne utječu na njih – budu osobno važni.

Ograničenja i implikacije istraživanja

Prema našim spoznajama, ovo je istraživanje prvo u Hrvatskoj koje se bavilo osobinama ličnosti i lokusom kontrole kao odrednicama građanskog aktivizma, a ujedno i jedno od malobrojnih koje je provedeno na uzorku građana uključenih u rad OCD-a, što možemo razmatrati i kao ograničenje i kao prednost. U budućim istraživanjima valjalo bi uključiti i sudionike koji nisu uključeni u rad OCD-a.

U prethodnim istraživanjima aktivizma uzimale su se kraće mjere ličnosti, poput BFI-10 (Gallego i Oberski, 2012; Mondak i sur., 2010) i TIPI (Ha i sur., 2013), dok smo u ovom istraživanju uzeli srednje dugu mjeru ličnosti, čime su naši podaci pouzdaniji, no ipak nismo mogli izračunati i podatke na razini faceta, koje bismo dobili duljim upitnikom ličnosti. Izostanak spoznaja o odnosu faceta ličnosti (npr. traženje uzbuđenja, aktivnost, impulzivnost, odgovornost, pomirljivost) i mjera građanskog aktivizma svakako je važan prostor koji bi buduća istraživanja trebala dopuniti. Uz uvid u facete, u budućim istraživanjima odnosa osobina ličnosti i građanskog aktivizma predložimo i primjenu jednoga od relativno novijih modela ličnosti, koji je do sada podzastupljen u ovom istraživačkom kontekstu – HEXACO modela ličnosti (Lee i Ashton, 2008).

Prednost ovog istraživanja jest i upotreba dviju mjera za ispitivanje građanskog aktivizma – jedna usmjerena na prošla, a druga na buduća ponašanja. Skalu aktivističke orijentacije preveli smo na hrvatski jezik i omogućili daljnju upotrebu, ali predložimo da se, s obzirom na izrazito visoku povezanost skale aktivističke orijentacije i podskale konvencionalnog aktivizma, u budućim istraživanjima radi smanjenja redundantnosti ne rabe sva tri moguća skalna rezultata, nego da se rabi samo jedinstven rezultat aktivističke orijentacije ili (nakon dodatnih provjera faktorske strukture skale) samo rezultati na podskalama konvencionalnog aktivizma i aktivizma visokog rizika. Indeks građanskog aktivizma opća

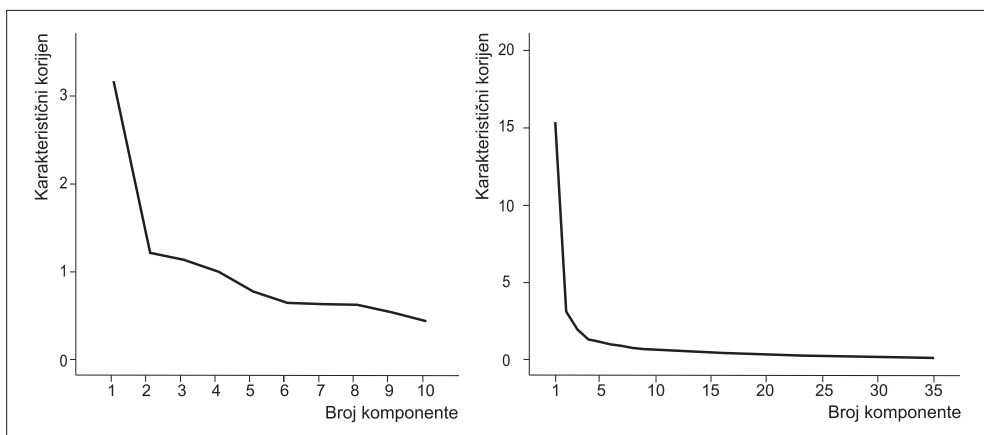
je mjera građanskog aktivizma rabljena u, sada, tri hrvatska istraživanja te je pokazana njezina pouzdanost i jednofaktorska struktura na uzorku građana uključenih u rad OCD-a, reprezentativnom uzorku građana Hrvatske (Franc i sur., 2007) i mladih (Krolo i Puzek, 2014).

Iako nam ovo istraživanje donosi nove uvide u područje građanskog aktivizma u Hrvatskoj, ima i jasna ograničenja te otvara i dodatna pitanja. Potencijalni izvor invalidnosti rezultata ovog istraživanja vezan je uz upotrijebljenu metodu samoiskaza, tj. uz mogućnost davanja socijalno poželjnih odgovora, iako se sudionicima jamčila anonimnost. Ovo je istraživanje provedeno u vrijeme velike političke nestabilnosti u državi i nezadovoljstva građana, popraćenoga mogućim novim izborima, te na koncu i padom Vlade Republike Hrvatske, stoga bi istraživanje trebalo ponoviti i u politički mirnijem kontekstu. Osim osobina ličnosti na razini dimenzija i faceta za predviđanje građanskog aktivizma, predlažemo da se u obzir u budućim istraživanjima uzmu i varijable motivacije i stava, za koje se pokazalo da su povezane s aktivizmom, te da se na reprezentativnom uzorku građana Hrvatske ispituju sveobuhvatniji modeli predviđanja aktivizma osobinama ličnosti kojima bi se testirali i potencijalni moderatorski i medijacijski efekti. Umjesto lokusa kontrole mogla bi se uključiti percipirana osobna efikasnost, koja se već pokazala kao važna odrednica aktivizma (Franc i sur., 2007). Kao dodatne relevantne varijable izdvajamo i interes za politiku (DiGrazia, 2013; Gallego i Oberski, 2012) te povjerenje u politički sustav (DiGrazia, 2013), dok Dutt i Grabe (2014) navode marginaliziranost i stigmatizirane identitete kao važne varijable uključivanja u građanski aktivizam; želja za društvenom promjenom naj snažnija je kod ljudi koji imaju više nego jedan stigmatizirani identitet, stoga bi te varijable također bilo korisno uključiti u buduća istraživanja.

PRILOG 1

Provjera faktorske strukture Indeksa građanskog aktivizma i Skale aktivističke orijentacije

Budući da je skala Indeksa građanskog aktivizma već upotrijebljena u Hrvatskoj te je pokazala jednofaktorsku strukturu, navodimo samo osnovne indikatore faktorske analize dobivene na našem uzorku. Upotrebom metode glavnih komponenti, prva komponenta ima vrijednost karakterističnoga korijena 3,14 (sljedeće: 1,21; 1,11) i objašnjava 31,36 % varijance (sljedeće: 12,08 %, 11,11 %). *Scree plot* (Slika 1, lijevi prikaz) upućuje na oštar pad nakon prve komponente, pa svih 10 čestica imaju zasićenja na prvoj komponenti > 0,44.

SLIKA 1
 Grafički prikaz vrijednosti karakterističnih korijena (*scree plot* dijagram) za Indeks građanskog aktivizma (lijevo) i za Skalu aktivističke orijentacije (desno)

Na temelju predložene faktorske strukture za Skalu aktivističke orijentacije (Corning i Myers, 2002), provedena je eksploratorna faktorska analiza metodom glavnih komponenti i oblimin rotacije. Šest komponenti ima vrijednost karakterističnoga korijena veću od jedan. Prva komponenta ima vrijednost karakterističnoga korijena 15,36 i objašnjava 43,89 % varijance, dok druga komponenta iznosi 3,19 (sljedeće: 2,02; 1,28; 1,19; 1,01) te objašnjava 9,12 % varijance (sljedeće: 5,78 %; 3,66 %; 3,39 %; 2,90 %). Slična faktorska struktura dobivena je i u istraživanju autora skale, gdje je vrijednost karakterističnoga korijena prve komponente iznosila 16,06 te objašnjavala 83,41 % varijance kriterija, a druge 3,20 uz 16,59 % objašnjene varijance. Iako rezultati faktorske analize na našem uzorku sugeriraju jednofaktorsko rješenje te *Scree plot* (Slika 1, desni prikaz) upućuje na oštar pad nakon prve komponente, vodili smo se uputom autora te provjerili i dvofaktorsko rješenje.

Uz upotrebu metode glavnih komponenti, oblimin rotaciju i zadržavanje dviju komponenti, objašnjeno je ukupno 53,01 % varijance, uz korelaciju među komponentama od 0,41. Uvid u zasićenja dvofaktorskog rješenja snažno sugerira potrebu za daljnjim validacijskim postupcima Skale aktivističke orijentacije na hrvatskoj populaciji te dodatnu provjeru opravdanosti formiranja dvaju skalnih rezultata u skladu s uputama autora skale. Na primjer, 12. čestica ima značajne saturacije samo na drugoj komponenti, a autori je konceptualno smještaju na prvu, dok 28. čestica ima podjednake saturacije na obje komponente, a autori je konceptualno smještaju na drugu (vidi Tablicu 6).

U ovom istraživanju odlučili smo formirati skalne rezultate na temelju uputa autora, a ne na temelju naših empirijskih podataka, zbog relativno niske statističke snage za provedbu faktorske analize. Preporučeni omjer broja čestica i broja sudionika u faktorskoj analizi iznosi 1:15 ili barem 1:10 (Costello i Osborne, 2005), dok taj omjer u našem istraživa-

● TABLICA 6
 Matrice faktorskoga sklopa i faktorske strukture Skale aktivističke orijentacije; metoda glavnih komponenti uz oblimin rotaciju i zadržavanje dviju komponenata (N = 278)

nju iznosi 1:8 i stoga čini rezultate provedene faktorske analize potencijalno nestabilnima.

Zaključno, upozoravamo na potrebu daljnje provjere faktorske strukture Skale aktivističke orijentacije na reprezentativnom hrvatskom uzorku prije buduće upotrebe. U slučaju replikacije naših nalaza, bilo bi potrebno provesti korekciju postupka formiranja skalnih rezultata i/ili skraćivanje originalne skale.

	Matrica sklopa		Matrica strukture	
	1	2	1	2
23. Prisustvovati diskusiji o društvenim i političkim pitanjima od važnosti za određenu grupu? ^a	0,83		0,81	
9. Uložiti trud kako biste prikupili informacije o nekom političkom ili društvenom pitanju? ^a	0,82		0,79	
11. Izložiti činjenice kako biste osporili nečiju društvenu ili političku izjavu? ^a	0,81		0,77	
33. Sudjelovati u grupama organiziranima kako bi se raspravljalo o određenim pitanjima ili rješenjima neke društvene ili političke skupine? ^a	0,80		0,80	0,34
18. Suprotstaviti se šalama, izjavama i insinuacijama koje ometaju ciljeve određene grupe? ^a	0,75		0,73	
32. Pratiti stajališta saborskih zastupnika o nekom Vama važnom pitanju ili temi? ^a	0,74		0,67	
20. Širiti informacije koje zastupaju ciljeve određene društvene ili političke grupe? ^a	0,72		0,78	0,44
27. Pokušati uvjeriti prijatelja ili poznanika da promijeni mišljenje o nekom društvenom ili političkom pitanju? ^a	0,69		0,74	0,41
25. Potpisati peticiju koja ima politički cilj? ^a	0,68		0,71	0,35
19. Bojkotirati neki proizvod iz političkih razloga? ^a	0,67		0,70	0,35
30. Pokušati uvjeriti člana obitelji ili rođaka da promijeni svoje mišljenje o nekom društvenom ili političkom pitanju? ^a	0,66		0,70	0,37
22. Poslati pismo ili e-mail o političkom pitanju nekome od službenih osoba? ^a	0,62		0,71	0,48
8. Održati predavanje ili govor o nekom društvenom ili političkom pitanju? ^a	0,62		0,66	0,35
21. Sudjelovati u političkoj aktivnosti u kojoj bi moglo doći do sukoba s policijom ili uhićenja? ^b	0,51	0,40	0,68	0,61
7. Organizirati političko događanje (npr. govor ili marš)? ^a	0,51	0,41	0,68	0,62
1. Staviti na auto naljepnicu s političkom porukom ili pak javno pokazati poster takve tematike? ^a	0,50	0,31	0,63	0,52
31. Nositi majicu ili bež s političkom porukom? ^a	0,49	0,46	0,68	0,67
15. Poslati pismo / e-mail u kojemu izražavate svoje političko mišljenje uredniku novina ili televizijske emisije? ^a	0,47		0,59	0,48
5. Uključiti se u političku aktivnost svjesni da ćete zbog nje biti uhićeni? ^b	0,46	0,43	0,64	0,63
17. Uključiti se u neki ilegalni postupak koji je dio političkoga prosvjeda? ^b	0,45	0,34	0,59	0,52
3. Kupiti poster, majicu i sl. koji iskazuju podršku nekom političkom stajalištu? ^a	0,44	0,50	0,64	0,68
28. Vlastitim tijelom blokirati pristup zgradi ili nekoj drugoj javnoj površini? ^b	0,41	0,36	0,56	0,53
35. Uključiti se u političku aktivnost tijekom koje biste bili zabrinuti za vlastitu sigurnost? ^b	0,40	0,51	0,61	0,67
13. Glasati na parlamentarnim izborima? ^a	0,38			
6. Prisustvovati informativnom sastanku neke političke grupe? ^a	0,36	0,56	0,59	0,71
16. Uključiti se u političku aktivnost u kojoj ste strahovali da će Vam imovina biti oštećena? ^b	0,31	0,56	0,54	0,69
26. Potaknuti prijatelja da se pridruži političkoj organizaciji? ^a	0,77		0,48	0,83
24. Prisustvovati redovitom sastanku političke organizacije? ^a	0,76		0,46	0,82
29. Donirati novac političkoj organizaciji? ^a	0,74		0,32	0,74
10. Sudjelovati u političkoj kampanji nekoga kandidata lobirajući za glasove od vrata do vrata? ^a	0,73			0,69
2. Pozvati prijatelja na sastanak političke organizacije? ^a	0,70	0,50		0,79
34. Sudjelovati u političkoj kampanji telefonski lobirajući za nekoga od kandidata? ^a	0,69			0,65
12. Donirati novac političkom kandidatu? ^a	0,68			0,67
4. Raditi kao službenik u političkoj organizaciji? ^a	0,66			0,66
14. Uključiti se u fizički obračun s političkim protivnikom? ^b	0,54			0,49

Legenda: ^a podskala Konvencionalni aktivizam, ^b podskala Aktivizam visokog rizika; prikazane su saturacije > 0,30.

¹ Prije samog istraživanja Skala aktivističke orijentacije prevedena je s engleskoga jezika na hrvatski jezik načelom dvostruko slijepoga prijevoda. Podaci o faktorskoj strukturi Skale aktivističke orijentacije dobiveni u ovom istraživanju nalaze se u Prilogu 1.

² Za detaljni prikaz vidi Tablicu 1.

³ Unatoč statistički neznačajnim korelacijama varijabli lokus kontrole i političko opredjeljenje s varijablama građanskog aktivizma, obje varijable bit će uključene u regresijsku analizu kao prediktori u skladu s unaprijed planiranim analizama.

⁴ U Tablicama 3 i 4 prikazani su jedino deskriptivni i interkorelacijski podaci za sva tri skalna rezultata.

⁵ Provedena je i četvrta regresijska analiza s ukupnim rezultatom *aktivističke orijentacije* kao kriterijem, pa su rezultati sukladni s onima dobivenima za podskalu konvencionalnog aktivizma.

LITERATURA

Brandstätter, H. i Opp, K. D. (2014). Personality traits ("Big Five") and the propensity to political protest: Alternative models. *Political Psychology*, 35(4), 515–537. <https://doi.org/10.1111/pops.12043>

Corning, A. F. i Myers, D. J. (2002). Individual orientation toward engagement in social action. *Political Psychology*, 23(4), 703–729. <https://doi.org/10.1111/0162-895X.00304>

Costello, A. B. i Osborne, J. W. (2005). Best practices in exploratory factor analysis: Four recommendations for getting the most from your analysis. *Practical Assessment Research and Evaluation*, 10(7), 1–9.

Coursey, L. E., Kenworthy, J. B. i Jones, J. R. (2013). A meta-analysis of the relationship between intrinsic religiosity and locus of control. *Archive for the Psychology of Religion*, 35(3), 347–368. <https://doi.org/10.1163/15736121-12341268>

Curtin, N., Stewart, A. J. i Duncan, L. E. (2010). What makes the political personal? Openness, personal political salience, and activism. *Journal of Personality*, 78(3), 943–968. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2010.00638.x>

DiGrazia, J. (2013). Individual protest participation in the United States: Conventional and unconventional activism. *Social Science Quarterly*, 95(1), 111–131. <https://doi.org/10.1111/ssqu.12048>

Dinesen, P. T., Norgaard, A. S. i Klemmensen, R. (2013). The civic personality: Personality and democratic citizenship. *Political Studies*, 62(S1), 134–152. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.12094>

Družić Ljubotina, O. (2007). Percepcija socijalne nepravde mladih u područjima različito zahvaćenih ratom u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada*, 14(3), 527–551.

Dutt, A. i Grabe, S. (2014). Lifetime activism, marginality, and psychology: Narratives of lifelong feminist activists committed to social change. *Qualitative Psychology*, 1(2), 107–122. <https://doi.org/10.1037/qup0000010>

Evans, D. A. i Alexander, S. (1970). Some psychological correlates of civil rights activity. *Psychological Reports*, 26(3), 899–906. <https://doi.org/10.2466/pr0.1970.26.3.899>

Franc, R., Šakić, V. i Maričić, J. (2007). Građanski aktivizam u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, 16(1-2), 111–132.

Gallego, A. i Oberski, D. (2012). Personality and political participation: The mediation hypothesis. *Political Behavior*, 34(3), 425–451. <https://doi.org/10.1007/s11109-011-9168-7>

Gore, P. i Rotter, J. B. (1963). Personality correlates of social action. *Journal of Personality*, 31(1), 58–64. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1963.tb01840.x>

Ha, S. E., Kim, S. i Jo, S. H. (2013). Personality traits and political participation: Evidence from South Korea. *Political Psychology*, 34(4), 511–532. <https://doi.org/10.1111/pops.12008>

Hamsher, J. H., Geller, J. D. i Rotter, J. B. (1968). Interpersonal trust, internal-external control and the Warren Commission Report. *Journal of Personality and Social Psychology*, 9(3), 210–215. <https://doi.org/10.1037/h0025900>

Huebner, R. B. i Lipsey, M. W. (1981). The relationship of three measures of locus of control to environment activism. *Basic and Applied Social Psychology*, 2(1), 45–58. https://doi.org/10.1207/s15324834baspp0201_4

Ilišin, V. (2002). Mladost, odraslost i budućnost. U V. Ilišin i F. Radin (Ur.), *Mladi uoči trećeg milenija* (str. 27–46). Zagreb: IDIS i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

John, O., Donahue, E. i Kentle, R. (1991). *The Big Five Inventory – Version 4a and a54*. Berkley, CA: University of California, Berkeley, Institute of Personality and Social Research. <https://doi.org/10.1037/t07550-000>

Knezović, Z. (1981). Hijerarhijska faktorska analiza i neke metrijske karakteristike Rotterove skale unutrašnjeg naprama izvanjskom mjestu kontrole potkrepljenja. *Revija za psihologiju*, 11, 35–43.

Krolo, K. i Puzek, I. (2014). Upotreba Internetskih društvenih mreža i participacijske dimenzije društvenog kapitala mladih na primjeru Facebooka. *Društvena istraživanja*, 23(3), 383–405. <https://doi.org/10.5559/di.23.3.01>

Larsen, R. J. i Buss, D. M. (2008). *Psihologija ličnosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Lee, K. i Ashton, M. C. (2008). The HEXACO personality factors in the indigenous personality lexicons of English and 11 other languages. *Journal of Personality*, 76(5), 1001–1053. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2008.00512.x>

Lugomer-Armano, G., Kamenov, Ž. i Ljubotina, D. (2002). *Problemi i potrebe mladih u Hrvatskoj*. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju i Klub studenata psihologije.

McConochie, W. A. i Leung, D. (2010). *Social and political activism as psychological traits*. Dostupno na <http://www.politicalpsychologyresearch.com/Docs/SocPolWriteup72210.pdf>

Milas, G. (2007). Temeljne osobine ličnosti i neki vidovi političkoga ponašanja. *Društvena istraživanja*, 1-2(87-88), 27–49.

Mondak, J. J. i Halperin, K. D. (2008). A framework for the study of personality and political behavior. *British Journal of Political Science* 38(2), 335–62. <https://doi.org/10.1017/S0007123408000173>

Mondak, J. J., Canache, D., Seligson, M. A. i Hibbing, M. V. (2011). The participatory personality: Evidence from Latin America. *British Journal of Political Science*, 41(1), 211–221. <https://doi.org/10.1017/S000712341000027X>

Mondak, J. J., Hibbing, M. V., Canache, D., Seligson, M. A. i Anderson, M. R. (2010). Personality and civic engagement: An integrative framework for the study of trait effects on political behaviour. *American Political Science Review*, 104(1), 85–110. <https://doi.org/10.1017/S0003055409990359>

Morrison, K. A. (1997). Personality correlates of the five-factor model for a sample of business owners/managers: Associations with scores on self-monitoring, type A behaviour, locus of control, and subjective well-being. *Psychological Reports*, 80(1), 255–272. <https://doi.org/10.2466/pr0.1997.80.1.255>

Omoto, A. M., Snyder, M. i Hackett, J. D. (2010). Personality and motivational antecedents of activism and civic engagement. *Journal of Personality*, 78(6), 1703–1734. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2010.00667.x>

Pargament, K. I., Kennell, J., Hathaway, W. i Grevengoed, N. (1988). Religion and the problem-solving process: Three styles of coping. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 27(1), 90–104. <https://doi.org/10.2307/1387404>

Roets, A., Cornelis, I. i Van Hiel, A. (2014). Openness as a predictor of political orientation and conventional and unconventional political activism in Western and Eastern Europe. *Journal of Personality Assessment*, 1(1), 53–63. <https://doi.org/10.1080/00223891.2013.809354>

Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80(1), 1–28. <https://doi.org/10.1037/h0092976>

Rotter, J. B. (1990). Internal versus external control of reinforcement: A case history of a variable. *American Psychologist*, 45(4), 489–493. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.45.4.489>

Saleh, J., El Kahhal, T. i Abou Seif, C. (2011). *Personality traits and political participation*. Dostupno na <http://dar.aucegypt.edu/bitstream/handle/10526/2530/Saleh%20ElKahhal%20AbouSeif-%20Personality%20Traits%20and%20Political%20Participation.docx?sequence=1>

Schmitt, D. & 121 members of the International Sexuality Description Project (2004). Patterns and universals of mate poaching across 53 nations: The effects of sex, culture, and personality on romantically attracting another person's partner. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86(4), 560–584. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.86.4.560>

Strickland, B. R. (1965). Prediction of social action from a dimension of internal-external control. *Journal of Social Psychology*, 66(2), 353–358. <https://doi.org/10.1080/00224545.1965.9919655>

Swank, E. i Fahs, B. (2013). An intersectional analysis of gender and race for sexual minorities who engage in gay and lesbian rights activism. *Sex Roles*, 68, 660–674. <https://doi.org/10.1007/s11199-012-0168-9>

Swank, E. i Fahs, B. (2014). Predictors of feminist activism among social work students in the United States. *Social Work Education*, 33(4), 519–532. <https://doi.org/10.1080/02615479.2013.860096>

Vecchione, M. i Caprara, G. V. (2009). Personality determinants of political participation: The contribution of traits and self-efficacy beliefs. *Personality and Individual Differences*, 46(5), 487–492. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.11.021>

Vecchione, M., Schwartz, S. H., Caprara, G. V., Schoen, H., Cieciuch, J., Silvester, J. ... i Mamali, C. (2015). Personal values and political activism: A cross-national study. *British Journal of Psychology*, 106(1), 84–106. <https://doi.org/10.1111/bjop.12067>

Personality Traits and Locus of Control as Predictors of Civil Activism

Tea MAĐERČIĆ, Tena VUKASOVIĆ HLUPIĆ
Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb

The aim of this study was to verify the possibility of predicting various forms of civil activism based on personality traits, locus of control, and some sociodemographic variables. In this study the participants were 278 activists from 25 NGOs. Data was collected using the Big Five Inventory, Rotter's Internal-External Locus of Control Scale, Index of Civil Activism, and Activism Orientation Scale. The results indicated that Extraversion was a positive predictor of civil activism and conventional activism. Openness to experience was a positive predictor of conventional activism, while consciousness was a negative predictor of high risk activism. Locus of control, neuroticism and agreeableness were not significant predictors of any of the various activism forms. Personality traits, locus of control, and sociodemographic variables were able to explain a relatively small percentage of variance (< 26%) in different forms of activism.

Keywords: personality traits, locus of control, civil activism, high risk activism, conventional activism

Međunarodna licenca / International License:
Imenovanje-Nekomercijalno / Attribution-NonCommercial